

tri slovenačka pesnika

iztok osojnik

STRAH

*Lizne me vetar pesme, razigran
razapnem krila, uzmem vazduh
krila se otvore i kliznem kroz zrak*

*plešem po ivici noža
gledam u vas
ležim na belom zidu
ponad mene lete čavke
svaka rečenica, koju zapišem, dolazi iza sive zavese
dim cigarete, pijane, ranjene, iscrpljene
od samog života, širi od širine
psi laju
blago (sipi)
ruševine rima pokraj nekog puta
tiho (pada lišće)
bez ikakve svetlosti neka noć u gluvo doba
preko mosta*

borut hlupič

ŠVERCERU ŠEĆERNE REPE

*To si što si.
Ostavljen u čekaonici na peronu
bez velikog izuma
za nepostojeći ekspres
pred tobom pričaju automatski pištolji bez arome
ti si protiv svake higijene
koja te drobi i guta.
ti si protiv svih zakonodavaca
koji ti preko zelene mase
dodaju tvoju meku rukavicu
već odavno znaš:
vlast je samo za to
da izvlači profit!
kao običan građanin
si izigran
za šaku
olovnih zrnaca.*

jure potokar

JUG

*Pejzaž se tu naginje prema jugu, zenit
opet izmiče našem dodiru tako nam
drugo ne preostaje, nego da svako svoje*

*ime granitom među biljke zapisuje.
još su ti tigrovi, njihove žrtve, iz kojih krv šiklja
na voštana prostranstva, da se razleže zavijanje.*

*tako se laki pokreti tigrova (koraci?) lagano šire
po poljima, gde se potom
raspadaju od promene svetlosti
iznenadno kao odsjaj s prosutog stakla*

*još smo, tu još čeznemo i vetar nam donosi
spektar mirisa, teških mirisa, zasićenih
krvlju, s očajem, kome ne znamo uzrok,*

*posledice pa s olovnom težinom pritiskuje
na pejzaž, koji kroz hropac diše, kad se
tu naginje prema jugu.* **Sa slovenačkog preveo:
Zoran Subotički**

tvaračko u građi, kao što je umjetnost u užem smislu ono tvoračko u formi, onda je mitologija apsolutna poezija, tako reći poezija u masi. Ona je vječna materija iz koje sve forme proističu tako čudesno i raznoliko." Zato samo u svjetlu mitologije postoje oni trajni i određeni likovi pomoću kojih se mogu izraziti vječni pojmovi. Vječni pojmovi se mogu posmatrati realno i kao bo-

priroda. Tajna svega života jeste sinteza apsoluta s ograničenjem, a umjetnost prikazuje ono što je podobno da kao posebno primi u sebe ono što je beskonačno. Ona nas uvjerava u realnost višeg bića time što prikazuje forme kao forme stvari onakvih kakve su one po sebi ili kakve su u apsolutu. A u apsolutu stvari su apsolutno lijepe i apsolutno istinite.

Tako umjetnost omogućuje potpuni izraz apsolutnog identiteta kao takvog time što postiže jedinstvo u kojem beskonačno biće biva primljeno u konačno. U tom smislu, Šeling je pisao u spisu „*Odnos likovnih umjetnosti prema prirodi*“ da „likovni umjetnici prikazuju stvari u onom trenutku kada one najčistije prikazuju suštinu“. Umjetnici prikazuju prasliske stvari i tako realizuju ideje u njihovoj čistoti. Time što fiksiraju na platnu vječne ideje stvari, oni prikazuju beskonačno u konačnom i tako postižu da ono što je vječno neposrednije posmatramo u tako reći vidljivom obliku. Oni stvarno u pojedinačnu stvar unose ideju. Zato apsolut postoji pozitivno samo u umjetnosti.

Umjetnost postiže ovo istovremeno ograničeno i neograničeno opažanje apsoluta time što iz apsolutne slobode uspostavlja najviše jedinstvo i zakonitost. U njenom vremenskom pojavljivanju ne postoji slučajnost, već samo apsolutna nužnost. Ona je po sebi vječna i nužna, jer je izlji apsoluta, čije raspiranje rada najizvorniju ljepotu. Ljepota je apsolut koji se opaža realno zato što je ugrađen u svoju posebnost. Zakon ljepote je osnovni zakon svih božanskih tvorevina. U tom smislu, božije stvaranje se prikazuje pomoću umjetnosti objektivno, jer ono počiva na istoj onoj ugrađenosti beskonačne idealnosti u realni na kojoj počiva i umjetnost. Umjetnost je božanskog porijekla, jer djeluje istom snagom iz koje je Bog stvorio svijet. Ta praiskonska snaga je sveta, vječna prastvaralačka snaga svijeta, koja sve stvari iza sebe rađa. Svijet je božanska umjetnost. A da je svijet božanska umjetnost znači da je bog umjetnik. Između stvaranja svijeta i stvaranja umjetničkog djela ne postoji samo spoljašnja analogija, već je to naprosto identično. I bog i umjetnik rade originalno. Umjetnik nema uzora kojim se služi dok stvara umjetničko djelo, već iz izvora sâm ostvaruje uzor: on uzor postavlja po prvi put.

Akt umjetničkog stvaranja presaduje duhovnu sposobnost u pojedinačnu stvar. Samo tako njemu postaje moguće da ideju pretvori u realnost. Zato, u umjetnosti, jedan razumski oblik ima mogućnost da se čulno pojavi. To se postiže prikazivanjem apsoluta u ograničenju, ali bez ukidanja samog apsoluta. Tako prikazivanje jedinstva beskonačnog i konačnog u konačnom ili posebnom, daje beskonačni pojam koji je povezan sa samim objektom. U tom prikazivanju opšte je postalo potpuno posebno, a posebno je postalo potpuno opšte. To se postiže tako što se u čulnost uvodi intelektualnost. Zahvaljujući tome, intelektualni pojam o beskonačnom postaje pristupačan čulima. Taj slučaj Šeling naziva „intelektualnim opažanjem“: „intelektualno opažanje“ u konačnom vidi beskonačno. Ono ima karakter intuicije. Pomoću njega umjetnik sagledava u stvarima njihovu unutrašnju odredbu.

Ovu ljudsku aktivnost, koja prikazuje apsolut, Šeling izvodi iz mitologije. Sama umjetnost je mitologija, ali ne u smislu da je umjetnost stvorila mitologiju, već u smislu da se mitologija otjelotvorila u umjetnosti. Mitologija je sâm praslikovni svijet i prvo shvatanje univerzuma. Ona je bila osnova filozofije koja je odredila čitav njen dalji pravac. Stari su je označavali kao zajednički korjen istorije, poezije i filozofije. U tom smislu, ona je bila ona prvobitna građa iz koje je proizašlo sve, onaj okean iz kojeg ističu sve rijeke, da bi se ponovo u njega vratile. Ona je nužan uslov i prva građa svake umjetnosti; ona je tlo na kojem biljke umjetnosti jedino mogu postojati u cvjetati. Na osnovu toga i u tom smislu, Šeling zaključuje: „Ako je poezija ono

govori čije forme traju nužno i vječno kao ljudski rod ili kao rod biljaka. Ove forme su istovremeno individue i vrste, ali besmrtno kao ove posljednje. Zato grčka mitologija ima beskonačni smisao, jer je po svom izvoru djelo jednog roda, koji je istovremeno individua, i po tome slična djelu boga. Taj mitski svijet je građa svake umjetnosti i svake poezije.

Pod Šelingovim uticajem, Hegel je formirao svoj ideal lijepog. I za Hegela, lijepo je spoj tjelesnog i duhovnog. Grčka umjetnost je nalazila odgovarajući ideal u likovima bogova, pa je i sama imala religioznu funkciju. Umjetnost je, u stvari, religija.

Platonistički korjeni Šelingovog učenja o umjetnosti vide se i u tome što on posmatra apsolut u obliku ideje dobrog, lijepog i istinitog. Za Šelingu, lijepo je i realno i irealno, zato što je prikaz beskonačnog u konačnom. Istinito je beskonačno, dobro je realno, a umjetnost spaja ovo dvoje. Ali iako su platonistički uticaji vidljivi kod Šelinga, ovaj mislilac nije, kao Platon, smatrao nedostatkom umjetnosti to što ona spaja u sebi duhovno i materijalno, jer je u tom spajanju vidio mogućnost stvaralačkog realizovanja ideje. Platonu je smetao čulni momenat u umjetnosti: on je smatrao da se sama ideja onečišćava time što se spušta u čulno i materijalno. Otuda bojazan ovog filozofa da će umjetnici preko pojedinačnih stvari tražiti njihovu ideju. Iz istih razloga, Hegel je smatrao da je umjetnost još uvijek jedna vrsta otuđenja ideje. Zato umjetnost, u njegovom sistemu apsolutnog duha, ima svoje mjesto ispod religije i filozofije. U tom pogledu, Hegel je više platonist nego Šeling, čije shvatanje umjetnosti ima mnogo više srodnosti s Plotinovim nego s Platonovim učenjem. Za Šelingu, uostalom kao i za Platona, umjetničko djelo je naročito jedinstvo duha i materije, u kojem se istovremeno osjeća i jedno i drugo: i duh i materija, i svjesno i nesvjesno. Umjetnost ne oponaša stvarno, već stvara novo značenje, koje je prešlo u predmet da bi sraslo s njim u nerastavljivo jedinstvo. Tako umjetnost radi u onom u čemu se radaju same ideje i prazivori. Ili još bolje: umjetnost je samo radanje ideja iz prazivora. To se događa zahvaljujući fantaziji koja je intelektualni dar. Fantazija je u stanju da prihvati ideje i da ih prikaže u pojedinačnim stvarima.

Na taj način Šeling je toliko uzdigao umjetnost da je u tom pogledu više bio plotinist nego platonist. Njegov misaoni razvoj vodi od Platona prema Plotinu. Taj put je put iracionalizma i iracionalizma: što je postajao mističniji, umjetnost je dobijala kod njega sve više na cijeni. On je učinio grešku što je identifikovao Boga i Umjetnika. Ova greška je porodila kod njega patos prema umjetnosti. Stoga on nije gledao na umjetnost kao na proizvod ljudskog duha, to jest duha koji poznaje izvjesne granice (ograničenog duha), već kao objavljivanje vječnog bića. Prema njegovom mišljenju, ne koristi bog čovjeku, nego čovjek djelom postaje bog. I doista, izgleda da je čovjek u mnogim svojim djelima prevazišao svoje mogućnosti. U tom pogledu, dovoljno se prisjetiti „Božanske komedije“ ili „Hamleta“, na primjer. To je, bez sumnje, tačno, ali to još ne znači da je bog sišao u čovjeka, kao što je mislio Šeling, već jednostavno samo to da je čovjek uvijek veći od sebe sama: on uvijek može da transcendirira iz svoje ograničenosti da bi sagledao svoje još neostvarene generičke mogućnosti.

Zato, kad ne bi bilo religiozne obojenosti ovog učenja, to jest kad bi umjesto apsolutnog duha stajao ljudski duh, tada bismo ovu teoriju mogli prihvatiti kao marksističku. Isto tako, tek na osnovu ovakvog gledanja na umjetnost možemo shvatiti neke Hegelove i Hajdegerove ideje, prema kojima, na primjer, istina u umjetnosti dobija svoju realnost. Iako izvrnuta na glavu, ova teorija nam je veoma draga, jer je u njoj umjetnost dobila najviše mjesto: ona je na vrhu.